

DOE-AGENDA Bewonersinitiatief provincie Utrecht 2018 – 2022

I. Woord vooraf

Afgelopen vijf jaar is in de provincie Utrecht door verschillende partijen geïnvesteerd in *de maatschappelijke beweging naar meer bewonersregie- en -initiatief in welzijn, wonen en zorg die leidt tot vitale en gezonde dorpen en wijken*. Netwerk van bewonersinitiatieven Omzien naar Elkaar heeft aan stimulering en versterking van bewonersinitiatief bijgedragen. De gezamenlijke bewonersinitiatieven en de uitdagingen die er liggen in onze provincie vragen nu om een volgende stap.

Op 6 juni en op 24 augustus heeft op initiatief van Omzien, een groep betrokken trekkers van bewonersinitiatieven, bestuurders en experts vanuit onder meer gemeente Utrecht, Rabobank Utrecht, Provinciale Staten, KNHM, Gebiedscoöperatie O-ogen, Nederland Zorgt voor Elkaar en St. Omzien gewerkt aan het concretiseren van deze agenda voor de komende jaren. Op 22 september is ter voorbereiding van het agendapunt 'Omzien naar elkaar' tijdens U10 Bestuurstafel Sociaal Domein een gesprek met wethouder Diepeveen hierover gevoerd.

Op basis hiervan hebben we gezamenlijk een programma ontwikkeld als drager van de 'DOE AGENDA BEWONERSINITIATIEF Provincie Utrecht 2018 – 2022'. Daarmee willen we met de provincie Utrecht voorop blijven lopen in versterken en ontwikkelen van bewonersinitiatief, met als doel gelukkige, gezonde en actieve inwoners. Dit vraagt een gemeenschappelijke inspanning voor meer jaren van actieve bewoners en betrokken stakeholders zoals gemeenten, provincie, zorgaanbieders, zorgverzekeraars, woningbouwcorporaties en fondsen/banken.

De recente verkennenstafels in oktober onder initiatieven in onze provincie (Landelijke Verkennenstocht gefinancierd door VWS en uitgevoerd door Nederland Zorgt voor Elkaar en Omzien) en de bijeenkomst Samenspel in Beweging van 28 november jongstleden (Movisie, Zorgbelang Gelderland/Utrecht en Omzien) voor initiatieven en stakeholders uit de provincie hebben duidelijk gemaakt welke vraagstukken en ontwikkelingen als eerste de aandacht verdienen. Dit komt tot uiting de actie-agenda voor 2018.

II. Waarom een DOE-AGENDA

In vier tot vijf jaar willen we een grote stap voorwaarts zetten in de kanteling, in het versnellen en versterken van de maatschappelijke beweging vanuit bewoners en bewonersinitiatief, en een

cultuuromslag realiseren door middel van een provinciale Utrechtse Aanpak, gebaseerd op wat werkt en die vanuit eigenaarschap van bewoners domeinen overstijgt.

Hogere doel is het voorkomen van overbelaste mantelzorgers, veel meer benutten van potentieel in wijken/kernen (bewonersemancipatie), zorgen dat iedereen in zijn eigen wijk/dorp waardevol langer thuis kan blijven wonen en oud kan worden, gezondheidsachterstanden voorkomen en hogere participatiegraad bereiken. En dat alles tegen lagere zorgkosten.

Om deze mooie vergezichten te bereiken, samen met bewonersinitiatieven, moeten we DOEN! Bewoners zijn van het doen, in plaats van praten. Doen is het nieuwe denken. Dat past bij Utrecht, dat past bij de maatschappelijke vragen van nu en het hervinden van de kracht van de gemeenschap. Vanuit gemeenschappen (samen met stakeholders) is een krachtig antwoord mogelijk op een aantal van deze vraagstukken.

Met de gemeenschappelijke DOE-AGENDA willen we door middel van een Provinciale Aanpak in de praktijk leren met initiatieven en stakeholders (kleinschalig, concreet), initiatief bevorderen in wijken/dorpen waar dat lastig blijkt, zichtbaar maken van de initiatieven die er al zijn, meer proeftuinen mogelijk maken, gezondheidsbevordering voor iedereen ondersteunen via bewonersinitiatieven, een *buurzaamheidsindex ontwikkelen*, ruimtelijk/economische ontwikkeling koppelen aan sociale ontwikkeling, doorbraken in duurzame financiering realiseren, een brede coalitie opzetten van vernieuwers: bewoners, initiatiefnemers, ervaringsdeskundigen, bestuurders, ambtenaren, sociaal ondernemers, experts uit andere betrokken organisaties en netwerken. Benutten van elkaars kennis en potentieel – samen doen!

Deze meerjarige Doe-Agenda Bewonersinitiatief hebben we uitgewerkt in 5 programma- en leerlijnen:

1. Bewoners aan zet
2. Verduurzaming bewonersinitiatief
3. Samenwerking overheid – burgers – andere partners
4. Maatschappelijke impact
5. Toerusten, kennis en kunde

In de laatste paragrafen geven we een toelichting op de planning: lange en korte termijn en besteden we aandacht aan ideeën rond financiering van het programma

III. Programmalijnen 2018 - 2022

Wat is er uniek in onze provincie als het gaat om bewonersinitiatieven en relevante kenmerken en ontwikkelingen in onze provincie Utrecht? We nemen het volgende waar:

- In de provincie Utrecht nemen meer dan 50 initiatieven het heft in eigen handen in zowel stad als dorp. Binnen Omzien netwerkverband leren en ontwikkelen zij, en samen met partners nemen zij het initiatief tot een 'Doe-agenda 2018 – 2022'. Waarin de menselijke maat en lokaal eigenaarschap centraal staan als het gaat om naar elkaar omzien, burenhulp, welzijn, wonen, zorg, participatie en leefbaarheid. Ook vinden de initiatieven elkaar in het beïnvloeden van gemeentebestuur (bijv. manifest Samen Bouwen aan de Buurt en brieven; wethouder/raadsleden in stad Utrecht inzake uitvraag SMO; doen van aanvraag inzake

subsidievraag #IndeBuurt gemeente Amersfoort samen met bewonersinitiatieven). Dit groeiende netwerk van initiatieven is uniek in Nederland. *Hoe kunnen we dit inzetten om tot meer initiatieven te komen en in het bijzonder op plekken waar dat niet vanzelfsprekend gebeurt? En in hoeverre bevorderen deze initiatieven de eigen regie, kwaliteit van leven, gezondheid en de mate van participatie van medebewoners, ook groepen die niet altijd zichtbaar zijn?*

- Veel initiatieven in onze provincie richten zich op het koppelen van vraag en aanbod tussen bewoners en het koppelen van vragen van bewoners aan (in)formele organisaties. Vanuit de ervaring dat er al heel veel is in een wijk of dorp, en dat het gaat om de verbinding. We noemen bijvoorbeeld het burennetwerk Zuilen van Kracht van Zuilen, de dorpsconsulent van Zegveld Zorgt, de coördinator van Huiskamer van Odijk, de dorpsondersteuner van Austerlitz Zorgt. We zien dat initiatieven zeg in toenemende mate richten op een of meer ontmoetingsplekken in de wijk (Dorp66, Omzien naar Elkaar Nigtevecht) en daar onder meer dagondersteuning/ dagbegeleiding aanbieden (De Nieuwe Jutter, Fort Vreeswijk, Door Achterveld Voor Achterveld) en zich steeds meer richten op het bieden van woonvoorzieningen zoals het ontwikkelen van een levensloopbestendige wijk of dorp en zorgwoningen (Dorpsraad Westbroek, Dorp66, Fort Vreeswijk, Austerlitz Zorgt).

In veel andere regio's zien we dat initiatieven ook aanbieder worden van bijvoorbeeld welzijn- en zorgdiensten. Wellicht is dit verschil met initiatieven uit onze provincie ingegeven door het relatief grote aanbod van welzijn en zorg in onze provincie en de relatief korte afstanden tussen kernen onderling en tussen kernen en stedelijk gebied? *Wat zijn de kenmerken van deze benadering van initiatieven uit Utrecht gericht op beter koppelen van vraag en aanbod koppelen? Welke maatschappelijke waarde wordt hiermee gecreëerd? Hoe kan sociaal eigenaarschap bij bewoners verder worden gestimuleerd?*

- Provincie Utrecht kent een sterke concentratie van publieke, semi-publieke en private organisaties op het gebied van gezondheid, welzijn, zorg (care en cure) en e-health/healthtechnologie. Ook zijn diverse landelijke kennisinstellingen en belangenbehartigingsorganisaties in onze provincie gevestigd. *Hoe kan het aanbod van deze (landelijke en provinciale) partijen ten goede komen aan de beweging naar meer lokaal eigenaarschap en zeggenschap over welzijn, wonen, gezondheid en zorg en vice versa?*
- Urban Healthy Living (of liever gezonde stad en gezonde dorpen) is een van de pijlers van de EBU. De provincie besteedt aandacht aan leefbaarheid van kleine kernen vanuit Agenda Vitaal Platteland en programma Gezonde Leefomgeving. *Hoe kunnen we de verbinding leggen tussen de meer economische en ruimtelijke/fysieke vraagstukken en het versterken van meer sociale aspecten op wijk- en buurtniveau die substantieel bijdragen aan gezondheid en waarbij de menselijke maat en lokaal eigenaarschap het uitgangspunt vormt? En hoe zorgen we ervoor dat dit juist ook in zwakkere wijken en/of (kleinere) kernen met grote sociale uitdagingen en minder hoger opgeleid kader wordt gerealiseerd?*

We bouwen voort op het opgebouwde netwerk van initiatieven, kennis en ervaringen van de afgelopen vijf jaar in de provincie Utrecht. Deze basis vraagt om versteviging van bestaande initiatieven, verdere uitbreiding met nieuwe initiatieven, verduurzaming van initiatief en verbinding/verbreding van initiatief naar bijvoorbeeld gezondheidsbevordering of vermindering van

gezondheidsachterstanden. Een aantal initiatieven dreigt om te vallen als er niet meer met hen wordt meegedacht en geïnvesteerd. Mede door deze basis en ervaringen kunnen we de volgende stap zetten als het gaat om nieuwe manieren van werken en denken waarbij bewoners aan zet zijn en we samen werken aan vitale en gezonde wijken. Utrecht is een innovatieve en economisch gezien sterke regio. Hoe kunnen we die innovatieve kracht ook benutten voor de typische vraagstukken van deze provincie waarbij bewonersinitiatieven en gemeenschappen steeds meer gaan (mee)sturen.

Provinciaal Utrechts Model: de kanteling naar bewonerssturing – dit doen we vanuit 5 programmalijnen. De programmalijnen zijn alle vijf gericht op leren, delen en samen doen.

1. **Bewoners aan zet:** bewonersinitiatieven, samenleven, naar elkaar omzien, diversiteit in praktijken, inclusie

De samenleving vraagt om een actieve houding van iedereen. 'Iedereen' betekent dat iedereen in de gelegenheid gebracht moet worden om mee te doen. Medebewoners slagen daar in veel gevallen al heel goed in. In veel gevallen ook nog niet zo goed. Het is belangrijk om te blijven investeren in samenhang en samenredzaamheid. Bewoners en bewonersinitiatieven kunnen elkaar daarin steunen. We constateren dat er nog te veel witte vlekken zijn waar initiatief gericht op het opbouwen van een lokaal bewonersnetwerk niet als vanzelfsprekend van de grond komt. De zichtbaarheid en merkbaarheid van bestaande initiatieven vraagt aandacht. Successen creëren successen.

Doel: Stimuleren en versterken van bewonersinitiatieven en samenredzaamheid: vergroten van betrokkenheid van bewoners bij hun leefomgeving en bij elkaar door een actieve houding te stimuleren en te faciliteren. Samen leren van aanpakken en ontdekken wat werkt in welk geval.

Subdoelen:

- 1.1 Grotere participatie van bewoners bij hun eigen wijk of dorp en meer diversiteit in zelf- en samenredzaamheid door voorwaarden te scheppen waardoor iedereen mee kan doen: ondersteuning op maat die aansluit bij de lokale energie en waar nodig stimuleren en organiseren van netwerk-, leer- of themabijeenkomsten.
- 1.2 Kennis binnen (netwerken van) bewonersinitiatieven delen en benutten. Ondersteuningsteams (pool van ervaringsdeskundige bewoners, experts en betrokken professionals) actief in de provincie.
- 1.3 Een impuls geven aan bewonersemancipatie gericht op witte vlekken: ook daar omzien naar elkaar weer een natuurlijk proces laten worden op individueel-, straat- en buurt- of dorpsniveau.

Beoogde resultaten/maatschappelijk rendement

- Zeker 90 (verdubbeling t.o.v. 2017) bewonersinitiatieven in verschillende wijken en dorpen worden waar nodig ondersteund. Deze praktijken worden ontsloten. De helft van deze initiatieven richt zich ook op groepen die niet altijd direct in beeld zijn: jongeren, ouderen, GGZ/VGZ, migranten ouderen, dementerenden.
- Het provinciale netwerk van bewonersinitiatieven ontwikkelt zich op een wijze dat initiatieven/bewoners eenvoudig kennis kunnen halen en brengen en elkaar kunnen ontmoeten:

- Kleinschalige huiskamerbijeenkomsten voor uitsluitend initiatieven (met een of twee ondersteuners)
- Grootschaliger themabijeenkomsten (voor initiatieven en ondersteuners/professionals)
- Ondersteuningsteams/ondersteuners van actieve bewoners met ervaring, experts en betrokken professionals/ZZP'ers die eenvoudig inzetbaar zijn (zie ook onder programmaliijn 5)
- Totstandkoming onderlinge uitwisseling off- en online (in samenwerking met landelijke helpdesk Nederland Zorgt voor Elkaar).
- Diverse partners uit dit programma werken in de praktijk samen tbv ondersteuning van initiatieven.
- Initiatieven zichtbaar gemaakt in feiten, beeld en geluid:
 - Verhalen zijn opgetekend in een boek en digitaal (narratief, storytelling).
 - Het aanbod, bereik en de werkwijze van initiatieven is geïnventariseerd (de feiten).
 - Initiatieven zijn gefotografeerd en gefilmd, samenwerking met RTV Utrecht en/ of Human voor een documentaire van Utrechtse Initiatieven uit de Provincie die Het Zelf Wel Doen, eens per twee jaar een magazine/digitale nieuwsbrief.
- Bundeling van netwerkkracht
 - Verkennen van slimme samenwerkingsverbanden tussen initiatieven om meer regie te krijgen over bijvoorbeeld kwaliteit en maatwerk in zorgverlening in het dorp of de wijk.
 - Initiatieven zijn gevoed door elkaar en door het netwerk van bewonersinitiatieven over relevante ontwikkelingen.

2. **Verduurzaming van bewonersinitiatieven** door (innovatie)ruimte en doorbraken: praktijk en onderzoek

Bewoners hebben (blijkt uit eerste onderzoeken) financieel goedkoper en kwalitatief beter aanbod dan overheden of bedrijven, als zij samen aan de slag gaan in hun buurt. Initiatieven starten vaak met eenvoudige diensten gericht op onder meer burenhulp, sociale activiteiten, netwerken versterken in hun eigen wijk en het op peil houden van bepaalde voorzieningen. Veel initiatieven verleggen gaandeweg hun ambitie naar bredere onderwerpen als zorg in de buurt. En nu is er een duidelijke trend waarneembaar bij initiatieven die vastgoed in eigen beheer willen nemen of willen ontwikkelen, zodat mensen oud kunnen worden in hun eigen dorp of wijk. Een groeiende en ook natuurlijke ambitie, om als gemeenschap lokaal meer eigenaarschap te nemen over lokale bronnen.

Het versterken van de organisatorische financiële duurzaamheid is daarbij een belangrijke voorwaarde voor ontwikkeling van meer lokaal eigenaarschap. Zodat initiatieven minder afhankelijk worden van tijdelijke (project)financiering en tijdelijke subsidie. Een manier van organiseren waarbij bewoners zich comfortabel voelen, bewonersinitiatief zich primair kan focussen op de eigen bewoners en de volhoudbaarheid toeneemt, vormt daarbij het uitgangspunt. Voor de duurzame financiering van zorg- en woonexperimenten zullen kosten en opbrengsten moeten worden herverdeeld. Er vinden nu al initiatieven plaats waarbij WLZ-Zorg of ziekenhuiszorg naar de woning/wijk worden verplaatst of initiatieven zelf investeren in maatschappelijk vastgoed.

Initiatieven hebben behoefte aan innovatieruimte waarin projecten, producten en diensten kunnen worden uitgetest en uitgevoerd. De noodzaak van innovatie beperkt zich niet alleen tot bewonersinitiatieven maar tot alle betrokken partijen, waaronder lokale en regionale overheden, maar ook zorgverzekeraars.

Loslaten en ruimte geven vraagt om een andere manier van werken, besturen en toezicht. Meer gelijkwaardig, horizontaal, gebruikmakend van alle potentie en diversiteit, die er in de samenleving aanwezig is.

Doel: Versterken volhoudbaarheid van bewonersinitiatieven, door duurzame financiering. Realiseren van experimenteer-ruimte en innovatie is daarvoor nodig. Het faciliteren van het gezamenlijk leren tussen bewonersinitiatieven, gemeenten, provincie, zorgverzekeraars, zorgaanbieders, financiers zoals banken en fondsen en woningbouwcorporaties.

Subdoelen:

2.1 Stimuleren en begeleiden van initiatieven bij het ontwikkelen van nieuwe concepten en het toepassen van bestaande concepten

2.2 Actief informatie en kennis ter beschikking stellen over nieuwe concepten, nieuwe wijzen van organiseren en financieren van lokale bewonersinitiatieven. Actief leren hierover faciliteren.

2.3 Actief genereren van ruimte voor proeftuinen en innovatieplekken voor initiatieven, samen met andere partijen.

2.4 Dorpshuizen/buurthuizen/ontmoetingsplekken, bruis- en broedplekken en ander maatschappelijk vastgoed toekomstbestendig maken.

Beoogde resultaten/maatschappelijk rendement

- Rond organisatorische en financiële duurzaamheid worden vier tot zes initiatieven begeleid bij de volgende stap naar een volhoudbaar bekostigingsmodel, gebaseerd op gegenereerde maatschappelijke en financiële waarde:
 - Bijdragen vanuit het netwerk, de bewoners en de gebruikers zelf en/of het genereren van inkomsten uit opdrachten/diensten/producten (self supporting worden). Bewonerskracht koppelen aan ondernemingskracht (bijv. bewonersbedrijven/WijkBV) en koppelen van bewonerskracht aan andere lokale spelers zoals lokale bedrijven en middenstanders, maatschappelijke organisaties, enz.
 - Bekostiging vanuit reguliere geldstromen (welzijnsgelden, WMO, Wet Langdurige Zorg, Participatiewet enz.), het meedoen (als gezamenlijke initiatieven) aan uitvragen voor gemeentelijke subsidies of aanbestedingen
 - Gebruik maken van het Right to Challenge
 - Het ontwikkelen van en verwerven van wijkbudgetten of integrale wijze van budgettering. Maatwerk per wijk.

- Maatschappelijke aandeelhouderschap en revolverend fonds van bewoners, gemeenten, provincie, banken, fondsen en andere stakeholders. Dichtbij organiseren en financieren.
- Organisatieprincipes van initiatieven in de praktijk volgen en verkennen wat wel en niet werkt gericht op behoud van eigenheid en kracht van het initiatief: menselijke maat, dichtbij, bewonerstaal, korte lijnen. Kortom leefwereld staat centraal en niet systemen. Vorm: een leerwerkplaats/ontwikkellab gericht op Eigenheid en Dichtbij Organiseren
- Innovatie/Ontwikkeling van enkele nieuwe concepten. Minimaal 6 pilots rond 1 of 2 nieuwe concepten. Bijvoorbeeld realiseren van volgende proeftuinen/pilots op een of meer plekken in de provincie
 - Bewonersinitiatief die wijkinformatiepunt op gezondheidsgebied willen vormen (zoals Wijkinformatiepunt Utrecht-Oost en Buretnetwerk Zuilen)
 - Levensloopbestendige wijk/dorp vanuit bewonersregie (Lunetten Wil Wel / Lunetten Buurtbudgetten en Austerlitz Zorgt)
 - Wijk/bewonersaanpak gezonde wijk op basis van positieve gezondheid (Kracht van Zuilen, gemeente Nieuwegein) in combinatie met Asset Based Community Development
 - Generaties verbinden in de wijk, een aantal buurtpilots in het kader van het programma "Generaties Verbinden, Buurtkracht Vinden". van RCOAK/Sluyterman van Loo fonds
 - Verbinden burenhulp, informele en formele zorg in de wijk (Kracht van Zuilen, Lunetten Wil Wel). Buurt op Recept (zoals Welzijn, Bewegen en Cultuur op 'Recept)
 - Verbreden van initiatief naar voedsel, energie, groen, realiseren van werk waardoor initiatief minder afhankelijk wordt van subsidies en synergievoordelen kan benutten
 - Verbinden vraag naar en aanbod van woonzorglocaties in stad en op het platteland (Azarias Buurtontwikkeling, Zus&Co, MeerdanBuren,..). Relatie leggen met het zoeken naar functies voor vrijkomende agrarische bebouwing die bijdragen aan een levendig en leefbaar platteland.
 - Kleinschalige en krachtige ontmoetings/bruisplekken in wijken met meer functies met lokaal eigenaarschap.
 - Lokaal samenspel
- Kennisdeling over bestaande en nieuwe thema's/concepten gericht op verduurzaming van initiatieven. Via regionale leerwerkplaatsen/leerbijeenkomsten. Bijvoorbeeld:
 - Dorpsondersteunersmodel/betaalde coordinatie
 - Zorgwoningen
 - Welzijn op Recept
- Kennisontwikkeling: Op thema's waar in de praktijk doorbraken worden gerealiseerd organiseren van leerbijeenkomsten en maken van eenvoudige en visuele beschrijvingen van deze buurtpraktijken ten behoeve van kennisdeling (factsheets/visuals).
- Initiatief nemen tot het opzetten van een provinciaal fonds of maatschappelijke bank voor meer passende en langere termijn ondersteuning van bewonersinitiatieven. Bijvoorbeeld een revolverend provinciaal fonds starten op oprichten van een maatschappelijk innovatiefonds/bank. Voorfinanciering realiseren (gevuld door onder meer wijk of dorp zelf) en betrekken van partijen die profiteren van bewonersinitiatieven zoals gemeenten, zorgverzekeraars, woningbouwcorporaties. 'No pay, no game'. Medezeggenschap in fonds

door bewonersinitiatieven, belanghebbende partijen en fondsen/banken, zodat kleine partijen een kans krijgen.

3. Samenwerking burgers en overheden, verzekeraars, zorgaanbieders enz.): lokaal en regionaal samenspel gebaseerd op lokaal eigenaarschap en bestuurlijke vernieuwing

In de kern gaat de maatschappelijke transformatie om het verschuiven van verantwoordelijkheden van overheden en markt naar gemeenschappen en bewonersgestuurde wijk/dorpontwikkeling. Verantwoordelijkheid verschuiven houdt in dat ook bevoegdheden verschoven moeten worden. Bewoners willen aan de slag, maar wel met hun eigen agenda en op hun eigen manier. Kantelen naar meer eigenaarschap en zeggenschap door gemeenschappen van bewoners en sociale ondernemers vereist dat nieuw regionaal en lokaal samenspel en emancipatie van alle betrokkenen. Van bewoners zelf, van ambtenaren, van bestuurders, van raads- en statenleden, van eerstelijnszorg, van (zorg)professionals en zorgbedrijven. Waar eigenaarschap verschuift, verschuift ook de democratie. Bewonersinitiatieven vormen een nieuwe pijler onder lokale democratie en werken vanuit een collectieve bewustwording van waarden die bijdragen aan welzijn en geluk.

De noodzaak tot verandering werkt ook steeds meer door bij professionals en overheden: loslaten en ruimte creëren voor initiatief van onderop. We sluiten met dit programma aan op de leefwereld van bewoners en bewonersinitiatieven, die actief werken aan het verbeteren van hun eigen leefomgeving, zodat ze daar zo prettig mogelijk kunnen wonen. Dat vraagt om bestuurlijke vernieuwing. Bestaande spelregels en belangen vormen een hindermacht. Nieuwe spelregels vragen om nieuwe mindset/gedrag en andere gedachten over mensen, maatschappij, eigenaarschap en rollen.

Doel: Het faciliteren van leren als het gaat om anders denken en doen als systemen (overheid en andere professionele partijen) ten aanzien van de leefwereld van bewoners en groeiend initiatief. Gericht op verbetering van de samenwerking tussen overheden, andere partners en bewoners. Zowel op lokaal, regionaal als provinciaal niveau.

Subdoelen

3.1 Overheidsparticipatie en bewonerskracht koppelen via overleg en dialoog tussen bewoners en overheid. Gericht op verbeteren lokaal samenspel. Oplossing vinden voor gefragmenteerde en ingewikkelde overheidsbeleid dat gemeenschappen niet dient. Het moet makkelijk worden en er is een kanteling nodig naar de gemeenschappen.

3.2 Ondersteunen bestuurlijke vernieuwing (cultuurverandering, verandering van mindset): naar dienstbaarheid aan gemeenschappen, aanboren ipv controleren, van commercieel naar lokaal ondernemen met hart en ziel, andere taal/woorden/verhalen, horizontale dialoog, draagvlak voor maatwerk, doen.

3.3 Experimenteren met nieuwe vormen van horizontale/gelijkwaardige samenwerking tussen bewoners(organisaties), ambtenaren, bestuurders en bedrijven: innovatie van zeggenschap, eigenaarschap en toezicht. Ook leggen van linken tussen bewonersinitiatieven, zorgvragers, zorgaanbieders, cliëntorganisaties, eerstelijnszorg en tweedelijnszorg.

3.4 Richtinggevende wijk-, dorpsplannen of leefbaarheidsagenda's worden vraaggestuurd opgesteld, waarbij iedereen zijn inbreng kan hebben.

Beoogde resultaten/maatschappelijk rendement

- Er zijn (en worden) nieuwe vormen ontwikkeld van participatieve/netwerkgebaseerde vormen van samenwerking waarbij alle potentieel in de samenleving wordt benut (adhocratisch samenwerken, actie onderzoek). Dit is ook een democratische uitdaging. Het inspireren en coachen van en faciliteren van leren tussen ambtenaren, bestuurders van overheden en management en medewerkers van bedrijven in hun dienstbaarheid aan gemeenschappen en hun lokale vraagstukken. Daarbij leren aan de hand van de praktijk.
- Er zijn ervaringen opgedaan met nieuwe methodieken zoals Burgertop (Lunetten) en Dorpsplannen (De Ronde Venen) en er wordt geleerd van bestaande methodieken zoals Buurtbestuur (Amersfoort) om wijk- of dorpsplannen te maken en een leefbaarheidsagenda op te stellen.
- Er worden tien koppels gevormd tussen bijvoorbeeld wethouders/gemeentesecretarissen en initiatiefnemers die elkaar ontmoeten, direct van elkaar leren, kennis delen en wederdiensten aan elkaar leveren.
- Er worden ruim 10 verschillende momenten, overleggen, projecten en pilots georganiseerd waarop bewoners, overheid en andere lokale partners als welzijninstelling, zorgaanbieder elkaar ontmoeten en met elkaar in gesprek gaan. Een van de activiteiten richt zich expliciet op bestuurders van de toekomst en beoogt een grote groep (100) jongeren te bereiken.
- Er worden 10 trajecten (met verschillende methodieken) uitgevoerd met veel vernieuwende aspecten gericht op overheidsparticipatie, variërend van jongerenraden, buurtbestuur, burgertop, denktank van deskundige burgers en pilots democratic challenge. Deze leiden tot meer gedragen wijk- of dorpsplannen, meer betrokken bewoners die zich willen inzetten voor lokaal initiatief
- Een vijftal activiteiten richten zich op lokale, maatschappelijke en politieke bewustwording onder groepen met meer afstand tot de politiek: jongeren, migranten, werklozen.
- Er worden 10 leefbaarheidsagenda's op wijk- of dorpsniveau opgesteld; en als vervolg daarop worden activiteiten tbv de uitvoering van de agenda opgestart.
- In enkele gemeenten experimenteren bewonersorganisaties samen met overheid en andere lokale partners (maatschappelijk zoals bibliotheek, theater, museum maar ook zorg- en welzijnaanbieders en lokale middenstand/bedrijven) met nieuwe gelijkwaardige vormen van samenwerking bijv. in een gezamenlijke meervoudige coöperatie (gemeente Woudenberg)
- In de provincie worden activiteiten georganiseerd die leiden tot afstemming en verbinding tussen lokale en regionale agenda's. De (alliantie)partners van Bewonersinitiatief 2018 – 2020 zullen daarbij samenwerken om dubbelingen te voorkomen en te leren.

4. Buurzaamheidsindex: bepalen van maatschappelijke impact

Er is groeiende belangstelling bij initiatieven en financiers zoals banken, maar ook gemeenten en andere stakeholders voor het bepalen van de maatschappelijke impact van initiatieven. Op een manier dat initiatieven er zelf iets aan hebben, ervan kunnen leren, hun meerwaarde kunnen aantonen, kunnen bijstellen en verantwoording kunnen afleggen aan de eigen leden/bewoners en aan de partners indien zij reguliere geldstromen inzetten als financieringsbron. Initiatieven gaan niet

'meten om het meten', want die tijd en energie stoppen zij liever in hun activiteiten. Dus goed bepalen wat zinnig is. Buurtcoöperatie Apeldoorn Zuid bijv. onderzoekt en meet haar impact vanuit een eigen Expertisecentrum Gezondheidsbevordering en Participatie. Zij doet onderzoek naar in hoeverre eigen regie, kwaliteit van leven en mate van participatie van de leden wordt bevorderd door de contacten met Apeldoorn Zuid Doet Samen.

Het bepalen van maatschappelijke en financiële impact is niet alleen belangrijk voor initiatieven om te leren en verantwoording af te leggen aan hun achterban, het is ook noodzakelijk om te komen tot duurzame bekostigingsmodellen. Daarnaast kan via een buurzaamheidsmatrix ook het potentieel in beeld gebracht worden als bewoners meer eigen regie nemen in wijken, dorpen en eigen gemeenschappen. Wat zijn werkzame principes en werkzame modellen? Dit gaat ook over maken van een maatschappelijke businesscase. Door een andere definitie van gezondheid en vitale wijk krijg je andere kwaliteitscriteria.

Samen met de initiatieven en experts bepalen van de impact van actief bewonerschap en samenredzaamheid, via een eenvoudig te ontwikkelen meetinstrument: De Buurzaamheidsindex. We verkennen op basis van bestaande methoden in hoeverre we de participatiegraad en gezondheidsgraad kunnen meten in relatie tot de activiteiten van een bewonersinitiatief. We kijken daarbij naar bestaande methodieken en tools zoals: Utrecht U10Buurtmonitor (<https://u10.buurtmonitor.nl/>), Sociale Krachtmonitor onderzoek 2015 - 2016, MKBA Analyse, Instituut voor Publieke Waarden). De insteek zal meer gericht zijn op de wijk, de buurt of het dorp. De schaal waar bewoners zich bij betrokken voelen.

Doel: Ontwikkelen van een Buurzaamheidsindex. Werken vanuit positieve gezondheid met impact-indicatoren (kwaliteit en geld). Waarbij bewoners- en samenlevingskracht zo eenvoudig mogelijk kan worden bepaald.

Subdoelen:

- 4.1 Ontwikkelen van buurzaamheidsindex, een eenvoudig model uit de provincie Utrecht om te werken aan versterking van bewonersinitiatief. Output: waar staat de buurt/wijk/het dorp als het gaat om buurzaamheid en wat zijn kansen? Zicht krijgen op indicatoren die buurzaamheid (participatie, gezondheid) positief beïnvloeden.
- 4.2 Kiezen (of ontwikkelen) van wijze van bepalen van maatschappelijke en financiële impact van initiatieven. Dit ook relateren aan onder meer zorgkosten.

Beoogde resultaten/maatschappelijk rendement

---- nader beschrijven ---

5. Toerusting, kennis en kunde, samen leren en agendasetting: Omzien is iets van ons allemaal.

Honderden professionele en ervaringsdeskundige actieve bewoners en sociale buurtondernemers werken straks samen met experts, ZZP'ers, bestuurders en ambtenaren van gemeenten en medewerkers/bestuurders van andere institutionele partijen omdat zij iets gemeen hebben: werken

aan gemeenschappen die zelf en samen verantwoordelijkheid nemen voor hun omgeving. Participeren in een actieve samenleving, gekenmerkt door diversiteit, maakt dat mensen nooit uitgeleerd zijn. Vanuit bewonerskracht en lokale initiatieven is een veelheid aan kennis, ervaring en expertise bij actieve bewoners ontwikkeld. De 25 bijeenkomsten die Omzien vanaf 2013 heeft georganiseerd hebben aangetoond dat bewonersinitiatieven veel van elkaar kunnen leren en dat professionals ook veel van hen en elkaar kunnen leren. Het verder leggen van verbindingen tussen bewoners, jong en oud, draagt bij aan de uitwisseling, het vergroten van de eigen bekwaamheid en het vormen van nieuwe, lokale en gezamenlijke initiatieven. Maar we gaan verder. We nemen aan dat uitwisseling (lokaal en regionaal) tussen betrokken actieve bewoners, ervaringsdeskundigen en professionals/institutionele partijen die eenzelfde groter belang nastreven, tot nog meer impact kan leiden.

We zien voor ons dat we een brede pool van ervaringsdeskundige en/of getrainde bewoners en professionals krijgen die hun kennis en expertise actief kunnen overdragen aan bewonersinitiatieven. Al deze actieve bewoners, bestuurders, ambtenaren, medewerkers van welzijn- en zorginstellingen voelen zich mede-eigenaar van deze beweging en zijn ambassadeur.

Alle kennis en kunde die in het kader van de uitvoering van de DOE-agenda wordt opgedaan wordt actief ter beschikking gesteld aan het hele netwerk. Voor continuïteit en duurzaamheid van bewonersinitiatief en leefbaarheid is het belangrijk dat onderzoek wordt gedaan naar de processen van participatie, bewonerskracht en ontmoeting. Deze informatie kan handvatten geven voor nieuwe programma's, projecten of acties en daarnaast de basis vormen voor het beleid na de eerste jaren. Dit geldt ook voor het bijhouden van trends, nieuwe thema's en ontwikkelingen die voor burgerinitiatieven en leefbaarheid belangrijk zijn.

Doel: Ondersteunen van actieve bewoners, sociaal ondernemers, ZZP'ers, gemeente ambtenaren, bestuurders en andere betrokken professionals om zich verder te bekwamen. Samen met en van elkaar leren. Op een gelijkwaardige, laagdrempelige, inspirerende en uitdagende wijze samen leren en werken aan wat we nodig hebben voor meer samenlevingskracht.

Subdoelen:

5.1 Vormen van een pool van experts/ambassadeurs met diverse achtergronden die samen leren rond samenlevingskracht en inzetbaar zijn voor ondersteuning van initiatieven en het meedoen aan diverse projecten/proeftuinen enz. Dit is tevens een groep van ambassadeurs

5.2 Versterken en gebruiken van 'sociaal kapitaal' en 'actief bewonerschap'; focus op talentontwikkeling van actieve bewoners en bewonersinitiatieven en ondersteuning bij het vergroten van hun vaardigheden en kennis. Ook toerusting voor de diverse rollen die zij vervullen om hun inzet te bestendigen. Gaandeweg worden hun netwerken sterker.

5.3 Signaleren van relevante trends en thema's in de provincie Utrecht die relevant zijn voor bewonersinitiatieven. Inzichten aanleveren voor het monitoren van bewonersinitiatieven en gezondheidsbevordering en agendasetting.

5.4 Aanleveren van informatie om te komen tot een digitale databank, een kenniscentrum en toegankelijk maken van netwerken en kennis voor iedereen. Daarin samenwerken met Landelijke Helpdesk van NLZVE en relevante partijen/samenwerking binnen de provincie Utrecht. Zinvol gebruik maken van sociale media.

Beoogde resultaten/maatschappelijk rendement

- Jaarlijks worden circa 20 cursussen, trainingen, vooruitkomsessies, themabijeenkomsten of intervisie aangeboden door de alliantiepartners van de DOE-AGENDA Bewonersinitiatief 2018 – 2022. Daarnaast zijn er lezingen, conferenties en vindt onderlinge uitwisseling plaats via huiskamerbijeenkomsten, gebaseerd op praktijkervaring en kennis. De alliantie zal alle specialismen van betrokken actieve bewoners en professionals in kaart brengen en op elkaar afstemmen, verbinden.
- Om samen effectief leren en kennis delen te bevorderen gaan we experimenteren met een on-line werkomgeving die eenvoudig is en iedereen toegang verschaft om mee te doen.
- Via de uitvoering van het werk worden trends gesignaleerd en gerapporteerd. We willen de resultaten van de DOE-AGENDA op bewonersinitiatief en leefbaarheid toetsen (kwalitatief) zodat jaarlijks kan worden bijgestuurd.

IV. Actie-agenda, planning en indicatieve begroting 2018

De behoeften en vraagstukken hebben we vertaald in activiteiten per programmaliijn voor 2018. In bijlage 1 is dit verder vertaald in acties, benodigde kennis en partners, en een begroting voor 2018.

Programmaliijn	Omschrijving, vragen	Activiteiten 2018
1. Bewoners aan zet		
1.1 Ondersteuning initiatieven, huiskamerbijeenkomsten	Opstarten initiatief; bereiken hele wijk/community building (ABCD)/input vanuit hele bevolking; vinden medetrekking; organisatievormen; intervisie	5 x ondersteuning van een initiatief of huiskamerbijeenkomst x 20 uur = 100 uur
1.2 Leer-, thema- of ontwikkelbijeenkomsten	ABCD/inclusieve wijk/community building; Waardevol Langer Thuis; Gezonde wijk/positieve gezondheid; GGZ/VGZ in de wijk; ontmoetingsplekken in de wijk;	3x themabijeenkomst x 50 uur = 150 uur
1.3 Kennisuitwisseling/ Kennisproducten. Wat zijn werkzame principes van initiatieven?	Wat werkt hoe? Dorpsondersteuners model; financieringsmodellen; Lokaal samenspel; Inclusieve wijk; Welzijn op Recept	4x werkgroep/lab en opleveren kennisproduct offline/online. 60 uur
1.4 Inventarisatie en in beeld brengen van 50 initiatieven in prov Utrecht: feiten, verhalen/beelden en successen	Zichtbaar maken van lokale initiatieven en gemeenschappen: feiten, verhaal en duiding	Maken van beschrijvingen, portretten, verhalen en bundelen in boek/uitgave en film/video. 150 uur en out-of-pocketkosten
2. Leren in verduurzamen en doorontwikkelen van bewonersinitiatief en lokale gemeenschappen		
2.1 Maatwerkondersteuning bij volgende stappen van initiatieven door pool van experts/deskundigen (advies, handjes, kennis) gericht op volgende stappen of doorbraken	Verduurzamen initiatief (financieel, personeel, organisatorisch); uitbreiden dagvoorziening; realiseren broedplaats/plek in de wijk; realiseren dagvoorziening migrantengroepen; vooruitkomsessie/financiële krakersessie	5 x ondersteuning initiatief (40 uur per initiatief) en vertalen naar kennisproduct/aanpak tbv kennisoverdracht. Circa 200 uur
2.2 Toekomstbestendige ontmoetingsplekken/dorpshuizen/ buurthuizen/broedplaatsen. Verbinding tussen sociaal en fysieke omgeving.	Hoe krijg je in samenwerking tussen bewoners en lokale (sociale) ondernemers en wijkpartners duurzame ontmoetingsplekken. In eigendom of zelfbeheer door bewoners.	2 x begeleiden initiatief/lokale gemeenschap x 50 uur
2.3 Projecten gericht op innovatie en doorbraken van enkele/groep initiatieven rond bepaalde doelen van initiatieven.	Levensloopbestendig dorp/wijk (incl. Duurzaamheid); intergenerationeel werken/generaties verbinden; inclusieve woongemeenschappen en/of zorgwoningen	Opstarten en begeleiden van twee projecten in 2018: * levensloopbestendige wijk en * Zorgwoningen/ inclusieve woongemeenschappen Project Generaties Verbinden, Wijkkracht Vinden is reeds gestart. (Active Aging samen met Omzien).
2.4 Experimenteer- en ontwikkelruimte	Structurele financiering en duurzame organisatiestructuren in de wijk (preventie); verbinding positieve gezondheid/vermijding gezondheidsachterstanden (Buurt op Recept); maatschappelijk vastgoed in beheer en/of eigendom van initiatief	2 experimenten, ontwikkellabs gericht op concepten (en 2 in 2019)
3. Leren rond lokaal samenspel		
3.1 Overheidsparticipatie en samenwerkingskracht	Bewonersinitiatief/lokale gemeenschappen willen samenwerking met systemen als gelijkwaardig partner en behoud van eigenheid	4 gemeenten en initiatieven begeleiden bij samenspel. Leer- en ontwikkellab plus begeleiding per initiatief/lokaal samenspel. Totaal 80 uur
3.2	Hoe faciliteren diverse gemeenten de	40 uur voorbereiding, vooronderzoek

Leerexcursie langs initiatieven en gemeenten voor lokale spelers	initiatieven? Hoe geven gemeenten hier vorm aan? Onder meer Right to Challenge	en begeleiding van een kennisbijeenkomst
3.3 Bestuurlijke vernieuwing, rol gemeente (raad, bestuur, ambtelijk, provincie, adviesraden, welzijn en overige maatschappelijk middenveld richting initiatieven	Dynamiëken veranderen. Samenlevingskracht vraagt andere spelregels en dus, andere gedachten, ander gedrag en uiteindelijk andere systeemveranderingen	Werkgroep en 1 bijeenkomst voor initiatieven, gemeenten (bestuurders, beleid, raad, uitvoering) en andere partners. 40 uur werkgroep en voorbereiding/begeleiding bijeenkomst.
3.4 Samenwerking zorgaanbieders (ouderenzorg, thuiszorg, VGZ, GGZ, eerstelijnszorg, specialistische zorg)	Hoe kunnen zorgaanbieders initiatieven versterken en andersom? Hoe kunnen we werken vanuit dezelfde basisprincipes in de wijk? Positieve gezondheid, ABCD, Welzin (Buurt) op Recept. Gekoppeld aan enkele initiatieven	2 initiatieven begeleiden bij samenspel met zorgaanbieders/eerstelijnszorg en ontwikkellab/kennisontwikkeling.

De nadruk ligt in 2018 op het ondersteunen en doorontwikkelen van initiatieven en het versterken van lokaal samenspel. Programmaliijnen 1 tot en met 3. Dit vraagt om een investering van circa €245.000 voor 2018.

We gaan ervan uit dat we door slim samenwerken met andere programma's en partners, inzet van meer ervaringsdeskundige initiatiefnemers en inzet van partners met uren in natura (KUS, Rabobank, Zorgbelang Utrecht/Gelderland, O-gen, gebiedscommissie Utrecht-West, gemeente Utrecht, Movisie en andere gemeenten) we dezelfde opbrengsten tegen een lagere investering kunnen kunnen realiseren. We zoeken dus heel bewust naar samenwerkingen waarbij we kijken hoe de begroting gedekt kan worden door inzet in uren; organisatiekracht (ondersteuning bij bijv. organisatie van bijeenkomsten en website beheer) en/of financiële middelen.

We hebben geen kosten voor communicatie, bestuurskosten en onderhoud met het netwerk gereserveerd. Die zijn deels verdisconteerd in de uurtarieven die we als stichting Omzien hanteren. We willen verkennen welke mensen/partners vanuit het netwerk hieraan een bijdrage kunnen leveren zodat we de talenten benutten en kosten beheersbaar houden.

We vragen de U16 gemeenten (en overige gemeenten in de provincie) om samen te werken als partner in deze beweging en dit programma. Inhoudelijke samenwerking en een financiële bijdrage van € 0,15 cent per inwoner in 2018. Hiermee kunnen we een deel van de benodigde investering voor 2018 dekken. Aangevuld met bijdragen vanuit andere provinciale partners zoals Rabobank Utrecht, Woningbouwcorporaties, fondsen, onderzoeks-subsidies en provincie Utrecht en bijdragen in natura (KUS, diverse partners) kunnen komen we een eind in de goede richting.

Om op termijn verder te komen is het waarderen (maatschappelijk en financieel) van initiatieven, ontwikkelen van nieuwe manieren om de samenlevingskracht te bepalen (Buurzaamheidsindex) en het ontwerpen van andere financierings- en samenwerkingsmodellen te ontwikkelen (programmaliijn 4) van belang. Hopelijk lukt dit om in 2018 op te starten, bijvoorbeeld samen met Rabobank Utrecht, NLZVE, KUS en IPW. En met hulp van de inzet van studenten. We schatten in dat dit een investering van € 50.000 euro vraagt in 2018.

Het realiseren van een pool van inzetbare ervaringsdeskundige initiatiefnemers, experts/ZZP'ers, gemeenteambtenaren, medewerkers sociale/zorgpartners (die tevens ambassadeur zijn), wethouders willen we op zo kort mogelijke termijn opstarten. Daarmee wordt de draagkracht en slagkracht van deze beweging snel groter. Dat is ook belangrijk om een antwoord te geven op het verminderen van huidige hindermachten: politiek en medebewoners die nog vanuit "oude" oriëntatie leven en werken. Zie ook bijlage 1 voor een uitgebreider overzicht van activiteiten inclusief (potentiële) partners en begroting.

V. Partners, maatschappelijk aandeelhouders en samenwerking

Dit voorstel DOE-AGENDA Bewonersinitiatief provincie Utrecht 2018 – 2022 is met input van de volgende partijen tot stand gekomen: Gemeente Utrecht, statenlid provincie Utrecht, Rabobank Utrecht, KNHM, Austerlitz Zorgt, Buurthuis in zelfbeheer De Nieuwe Jutter, gebiedscoöperatie Ogen, Krachtstation Kanaleneiland, Nederland Zorgt voor Elkaar, Zorgbelang Gelderland/Utrecht, NVTZ en bestuursleden, raad van adviesleden en coördinatoren van Omzien naar Elkaar.

Omzien is lid geworden van de programmaraad van KUS (Kennisplatform Utrecht Sociaal). Momenteel wordt verkend hoe deze twee netwerken met overlappende doelen elkaar kunnen versterken.

In de provincie Utrecht zoeken we voor het realiseren van de 'DOE AGENDA Bewonersinitiatief Provincie Utrecht 2028 – 2022' meer bondgenoten en partners uit de provincie zoals: gemeenten uit de provincie Utrecht, Provincie Utrecht, Zorgverzekeraars NL, Zorgverzekeraars, Zorgverleners, GezondheidNL, Divosa, woningbouwcorporaties, (lokale) banken, diverse zorgorganisaties.

Voor de doe-agenda en het bijbehorende programma willen we aansluiting zoeken bij bestaande programma's en samenwerken met kennisinstellingen. We denken onder meer aan:

- Urban Healthy Living (EBU)
- Agenda Vitaal Platteland, programma Gezonde Leefomgeving (Provincie Utrecht)
- Verkennerstocht Nederland Zorgt voor Elkaar (start okt 2017 tot mei 2018)
- Ronde Tafel Burgerinitiatief 2020 – 2025 van Nederland Zorgt voor Elkaar
- Kennispartners Utrecht (UU, UvH, Hogeschool Utrecht, Movisie, Vilans, Louis Bolk Instituut, ..)
- VNG Regio Utrecht.

VI. Financiering: Maatschappelijk aandeelhouderschap als vorm van duurzame samenwerking of andere vernieuwende vormen van programmafinanciering, borging en horizontale verantwoording

Met initiatieven, gemeenten en diverse andere stakeholders als provincie Utrecht, zorgverzekeraars, zorgverleners en andere betrokkenen zoals KNHM, NVTZ en Divosa zoeken we een duurzame samenwerkingsvorm die past bij deze beweging waarbij het eigenaarschap bij bewoners en bewonersorganisaties wordt versterkt en kleine initiatieven en partijen een stem krijgen. We zoeken

een manier van organiseren en manieren van toezicht waarbij we ervan uitgaan dat de wijken, buurten en dorpen van primair de bewoners zijn.

Met al deze partijen willen we maatschappelijke doelen vaststellen en deze vertalen naar een vorm van sociaal maatschappelijk aandeelhouderschap. Met afspraken over maatschappelijk rendement en het leveren van tegenprestaties.

We denken aan de volgende vormen van duurzame samenwerking:

1. Maatschappelijk aandeelhouderschap: initiatieven, gemeenten en andere stakeholders leggen maatschappelijk kapitaal in en investeren hiermee in de doelen die we met de 'Doe-agenda Bewonersinitiatief provincie Utrecht 2018 – 2022' en haar aandeelhouders nastreven. Samen wordt bepaald wat deze maatschappelijke doelen zijn en hoe we rendement op de gezamenlijke investering gaan meten; naast maatschappelijk rendement kan ook return on investment worden verkregen door diensten die de Omzien alliantie Bewonersinitiatief 2018 - 2022 aan betreffende aandeelhouder aanbiedt.
2. Lidmaatschap van een nog op te richten provinciale vereniging of coöperatie. Leden betalen een contributie naar draagkracht, maar alle leden hebben evenveel stemrecht in de ledenvergaderingen. Doelen en middelen worden door de leden vastgesteld en per lid kan ook een tegenprestatie worden vastgesteld.

Nieuwe vormen van samenwerken rond maatschappelijke vraagstukken vraagt ook om nieuwe vormen van (meer horizontaal) toezicht en verantwoording die dienstbaar zijn aan versterking van lokaal eigenaarschap en zeggenschap.